

Mert mi a haza? Múltja és jelen, tájai és emberei, elhunyt és élő költőtársai.

Említettük az első ciklus epikai elemeit. Igen. Van ezekben valami, ami szinte balladává teszi egyes darabjait (*Magas part, folyó; A követ unalmas éjszakája; A nádasban*). Ugyanakkor itt találjuk legszebb leíró költeményét is (Az erdődi révnél).

Az előzőekben József Attila hatását említettük. De nemcsak a gondolatiségben véljük ezt felfedezni. Formai szempontból is feltűnik József Attila költészete: a 48 költeményből 13 szonett. Szinte teljes a szonettkoszorú, és csak a mesterszonett hiányzik, a korona.

Nem sokan próbálkoztak nálunk ezzel a versszerkezettel. Íme egyszerre egész csokorra való került az olvasó elé! A formai vállalkozáson kívüli kétségtelenül közrejátszhatott az is, hogy ez a szerkezet felelt meg a gondolat drámaiságának. Ha a szonettek vizsgálgjuk, meg kell állapítanunk, hogy költőnk nem tartotta magát szorosán sem az itáliai, sem a francia szonett rímképletéhez. Különösen a szextett rímképletét variálja virtuóz módon.

Vannak azonban zavaró elemek is, melyeket ez a szigorú forma nemigen tűr. Pl. az ottavában a páros és ölelkező rím együttlélése, (*Egy Petrarca-sor utóélete*) vagy a döccenő rímképletek. Ide sorolnánk az enjambement-oknak azokat a típusait is, amikor szótagokat vizsát új szakaszba (*Hideg temetés*).

Ahogy a múlt jelen van életünkben, a költészet múltja formában és reminiscenciákban jelen van a kötet költeményeiben. Vörösmarty sora („Most tél van és csönd és hó és halál”) pl. költeményre ihlette költőnket. Az idézett sor az *Előszóból* egyben szerkezeti meghatározó eleme is a versnek. Mással viszont *A vén cigányt* halljuk megszólalni:

De miféle zeneszó ez itt a hársfalombban?
Micsoda muzsika ez itt az elgyötört
[lemezeken?]

(Post vitam gloria)

Végezetül szólnunk kell Jung Károly költői nyelvéről is. Itt-ott enyhén archaizáló tiszta intellektuális nyelvezet ez, mely jól simul a témához, a mondanivalóhoz. Kristálytisza közeg az érzések, gondolatok közvetítéséhez. A téma új megközelítése mellett kétségtelenül másik vonzó eleme Jung új kötetének.

A nyelvezet részét képezi a termékenység képzeletének érzékeltetése. Vajdaságban utazva többször van olyan érzése az embernek, mintha tájunk a termékenység megtestesítője lenne. Ez a ráérzés elemeiben szintén jelen van a kötetben. Ábrázolására a szexus területéről származó kifejezések jelennek meg. Mindez nem vált szimbólumrendszeré, de néhány esetben sikerült a meghökkenés erejével hatni.

HORVATH MATYAS

OPTIMISTA SIRODALOM

BOGDÁNFY SANDOR: *Magyari sirodalom*.

Forum, Újvidék, 1976.

Nem ellenőrzött adatok szerint a pszichológusok és az elmeorvosok régóta foglalkoznak az idült humorista „beteg” személyiségével, mert a betegségekre ugyanis — sokak véleménye ez — bizonyos alkotói inulat, belső kényszer, sajátos haj-

lam hajtja az író, ha ugyan megérdemel a szerencsétlen humorista ilyen hízélgó titulust. A humor gyakorlása jelenti egyben az irodalom bizonyos fejlődési fokának megrekedését, csuszamlást egy alacsonyabb szintre, a Parnasszus világa-

nak összeomlását, a társas kapcsolatok megszűnését.

Hogyan is maradjunk a lényegnél? Miért beteg a humorista és miért van válságban a világ humorirodalma? Egyesek szerint vajdasági humoros irodalom nincs, eltaposztatott a csizma alatt, ne beszéljünk róla. Szeretném elmondani, hogy a „könnyű tollú” író sajátosan tömör megfogalmazásaival a túlsó parton szemléli — nem közömbösen — mindazt, amit az értelmiségiek és az értetlenek köre az olvasó megvetésétől kísérve egymásnak szolgál és kiszolgál. Szolgál nagy hangon, büszkén — sokszor táborválasztón. Nem akarjuk megérteni, hogy a sirodalmi életben is a megosztás legtöbbször nem betegség, hanem éppen ellenkezőleg az egészség jele, s nem tragédia, ha egynéhány elvetemült humorista nem üli meg a Pegazust, hiszen nem mindenkit segítenek fel a versenypályák ügynökei a magas lóra — vagy éppen címeres számárra. A humorista kiválása nem idéz elő valamilyen végzetes pálfordulást: a novellista tovább írhatja novelláit a múlttól, a versfaragó rimes és rímtelen formában továbbra is szívesen fogadott szellematya a kiadónál: mérlegre tehető a kisregény, a nagyregény, a dráma, az esszé — az irodalmi értékmérő piros lámpája teljes fényben ragyog.

A humort gyakorló közlegény eljuthat a lapmellékletig, s ettől az ártatlan beleszólástól jól megélhetnek a költők, az igazi írók. A mérlegel mégis elvégezzük a dekázást s a termékeket óvatosan, vagy éppen goromba kézzel széjjelválasztjuk egymástól. A humorista — egyszer megmondtuk — a túlsó partra sodródik.

Az olvasótábort fenyegető veszély rezervátumba szorult, a hagyományokat nem szabad megbolygatni, s nehogy felismerjük azt a szükségletet, amelyet valahol — esetleg — valakivel közölhetne az olvasó, amikor a könyvkiadó terveiről értesül. Vagy milyen fintorral olvassuk a hírt, amely szerint a vajdasági magyar szerzők könyvei elhevernek a raktárakban — nem a humoristák könyvei. Egyszerűen a könyvek. Vajdaságiaktól. Ilyen esetben vállaljuk az együttlélegzést, ilyenkor a humorista könyve ugyanazon mérlegre kerül a többi

termékkel és az együttkesergés megtanít bennünket arra, hogy az olvasóközönség által megszorított közös dolgunk összemoshatná a szemben álló feleket. A csata végén a versenyzők — mint amikor az ökölvívó-mérkőzésen mindkét versenyzőt passzív öklözés miatt leléptetik — egymást összecsókolva levonulnak a porondról.

Nem a humoros irodalom van válságban, hanem az „egyetemes” vajdasági irodalom. És ebben a pillanatban nem tudjuk, hogy ki nek a veresége fáj jobban. A humorista — akinek könyvi jelentkezése olyan ritka, mint a fehér holló a házunk felett — nem néptanító, ez igaz, a humorista sok „zöldséget” ír össze, ez is igaz, de az emberiség nagy eszményeinek megvalósítása a papíron folyik az áldatlan elfoglaltság ellenére is. Gondolom, mást is várhatnánk a méltatóktól, mintsem hogy minduntalan követ dobálják a humoristákat és kenyérrrel a magasztosabb műfajok művelőit.

Nem tipikusan vajdasági jelenség ez a megkövezés. Felületes vizsgálódás eredményeként kiderült, hogy például Magyarországon tavaly mindössze két-három humoros könyv került piacra. A humorista tehát — nyugodtan kimondhatjuk — hontalan lett a sirodalom világában, és érthetetlen az a pózként felvett bizalmatlanság, amely a „nevető Parnasszust” fogadja. Meglepő a közöny, amely végeredményben rossz közérzetet ébreszt mindenki benn. Mert ha egy kiadó, ha egy irodalom — olyan, amilyen — nem képes már nevetni sem...?

Egyből és gyökeresen ezt az egész sirodalmi nyavalygást nem akarjuk megszüntetni. A kulisszák mögött sokat beszélnek a vajdasági magyar humoristák elkészült — vagy zuzdába küldött — újabb kötetéről. Ezek az átmeneti, de szigorúan „helyi” tünetek pontot tettek egy akció végére. Az utolsó fejezetben a humorista alámerül, s merülés közben feljegyeztem az alapviccet. Vagyis annak idevágó változatát.

Egy ember fuldoklik a Dunában és segítségért kiabál. A parton sétálók közül az egyik megkérdi tőle: „Tud-e a kolléga humort írni?” Mire a fuldokló kétségbeesve: „Tu-

dok!" Erre a száraz válasz: „Tanult meg volna inkább úszni...”

Valaki, valakik súlyosan elmarasztalhatók, de hiszen a művelet közben sokan besározzák magukat. Maradunk ezért a szélcsendben: versek jönnek, versek mennek, tanulmányokat írnak, írnak tanulmányokat a tanulmányról, kritikát írnak a kritikáról, szidjuk a tévét, a mozit, megbocsátunk, de nem felejtünk, felejtünk, de nem bocsátunk meg — haragszunk, vitázunk, belefulladásunk a kényelembe, unalomba, fesztiválokba, díjakba és felhúzzuk az orunkat. Dédelgetjük egészségtelen eufóriánkat. Jól van ez így. A dolog döcög.

Ennyit előljáróban, és most félárbcra a háború zászliját, mert a kortárs megbízásából méltató sorokat kell írnom Bogdánfi Sándor *Magyari sirodalom* című kötetéről. Az egyetlenről. Ez a könyv az a bizonyos fehér holló, amely hogyan-hogy a csodával határos módon mégis meglátta a nyomdát, s hiába mondja Sándor barátunk szelíden, hogy „én a dalokat csak zörgöm, ne haragudjatok rám, könyörgöm”, az irodalomtörténészek nem pihentetik a csatabárdot. Lehet, hogy Bogdánfi Sándor nem sokat törődik irodalmi életünk „berendezésével” — neki van igaza —, mert vannak tabuk, vannak, s ezeknek a tabuknak a megszenteltségénélse főbenjáró bűn: legalábbis nálunk. Az olaszoknál, angoloknál, franciáknál rendelésre rajzolnak, írnak karikatúrát, torzképet, irodalmi szatírákat a szellem óriásairól, akik végeredményben éppen olyan halandók, mint a névtelen igazgató

és az ő Micikéje, mint Hacsek és Sajó. Mert nem minden írás remekmű — írhatta bárki —, s még egy remekmű is magával hordozza azokat a sorokat, amelyekről a humorista csöndes szóval megemlékezhet. Egy másfajta elbírálat alapján.

A szatíra nem az író elé, mögé helyezi el a kérdőjeleket. A szatirikus tolla megmagyarázza, hogy az értésnek van forgatható szótára és végső esetben népszerűsíti is egy-egy kötet szerzőjét. Vagy ha úgy tetszik: egy egész tartomány vagy nemzet irodalmát. Hiszen — ez nem kétséges — az olvasók népes tábora szívesebben vásárolja meg azt a kötetet, amely az ismeretlen szerzővel foglalkozik, mint az ismeretlen szerző vasok kötetét. A humoros kiigazítás úgyszintén az irodalom szolgálatában áll, a *Magyari sirodalomban* fellelhető találó szatíra lehet, hogy nem tömjéntüst — pedig a tömjén füstje köhögött —, de igaz. Hisszük, hogy az író tudata vallja, működteti a tudatát minduntalan és nagy szívvvel kacag írásainak torztükre előtt.

A kötetben Arany Jánostól Kolozsvári Grandpierre Emilen keresztül sokan kaptak „sirodalmi feliratot”, s közöttük ott lapulnak a mi kis kápolnánk „papjai” is, s ez az „egy kalap alá gyűjtés” az utóbbiakra nézve ugyancsak hízelgő.

Mégis tudva-tudom, hogy íróink szünet nélkül puskaport szagolnak a kávézacc felett. Háborús idők. Magyar sirodalmunk vidám fakesztje mellett én mégis mosolyogva állok. Bogdánfi Sándor is. Van remény.

SZÜSZNER ZOLTÁN

SZÍNHÁZTÖRTÉNETÜNK MOZAIKKOCKÁI

Színházi életünk I. Naplók, emlékezések, levelek.

Összeállította: Gerold László.

Forum, Újvidék, 1976.

A *Színházi életünk I.* egy három kötetre tervezett dokumentumgyűjtemény első könyve, mely színház-történetünk 1918-cal bezáródó korszakának napló-, emlékezés- és le-

vélanyagából tesz közzé előszóval és jegyzetekkel ellátott válogatást Gerold László tollából. A következő két kötet a tervek szerint a levéltári forrásanyagot és „a